

GORTVA JÁNOS

LABDARÚGÁS ÉS OLIMPIZMUS

FOOTBALL AND OLYMPISM

*Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Sporttudományi Intézet, Sport- és Egészségtudományi
Kutatócsoport*

Absztrakt

A tanulmány a labdarúgás és az olimpizmus történeti, társadalmi és pedagógiai összefüggéseit vizsgálja interdiszciplináris megközelítéssel. A kutatás során a történettudomány, a sporttudomány, a neveléstudomány és a társadalomtudomány módszertanát használtuk fel, miközben korabeli források, sajtóanyagok, valamint aktuális szakmai dokumentumok és tartalmi szabályozók elemzését végeztük. Az elemzés célja az volt, hogy feltárjuk a labdarúgás mint nevelési eszköz és az olimpizmus pedagógiai értékeinek kapcsolatát, valamint ezek hatását a sportpedagógiai gyakorlatra. A tanulmány új gondolatként bevezeti a sportpedagógia hármasspirál-modelljét, amelyben a sporttudományi, nevelési és társadalmi-gazdasági kapcsolódások egymást erősítve jelennek meg. A modell alkalmazhatóságát a labdarúgás példáján keresztül mutattuk be, különös tekintettel Magyarország történelmi olimpiai sikereire, amelyek motivációs erővel bírhatnak a nevelésben. Az eredmények rávilágítanak az iskolai testnevelés és sportegyesületek közötti szorosabb együttműködés szükségességére, a tantárgyi integráció és a korszerű pedagógiai gyakorlatok fontosságára. Megállapíthatjuk, hogy a sportpedagógia ilyen, interdiszciplináris megközelítése jelentős társadalmi, egészségügyi és kulturális hatásokkal járhat. Jövőbeli kutatási irányként javasolható a hármasspirál-modell vizsgálata más sportágak esetében is, valamint az elméleti eredmények gyakorlati implementálása konkrét módszertani segédletek és képzések formájában.

Kulcsszavak: labdarúgás, olimpizmus, sportpedagógia, interdiszciplinaritás, hármasspirál, nevelés, társadalmi hatások

Abstract

The study examines the historical, social, and pedagogical connections between football and Olympism through an interdisciplinary approach. The research employed the methodologies of history, sports science, education science, and social sciences, while analyzing contemporary sources, press materials, as well as current professional documents and regulatory frameworks. The analysis aimed to explore the relationship between football as an educational tool and the pedagogical values of Olympism, along with their impact on sports pedagogy practice.

The study introduces the triple spiral model of sports pedagogy as a novel concept, where the interconnections between sports science, education, and socio-economic relations mutually strengthen each other. The applicability of the model is demonstrated through the example of football, with special emphasis on Hungary's historical Olympic achievements, which can serve as a motivational force in education. The findings highlight the need for closer collaboration between school physical education and sports clubs, as well as the importance of subject integration and modern pedagogical practices. It can be concluded that such an interdisciplinary approach to sports pedagogy may have significant social, health, and cultural implications. Future research directions could include examining the triple spiral model in other sports, as well as implementing theoretical findings in practice through methodological tools and training programs.

Key-words: football, Olympism, sports pedagogy, interdisciplinarity, triple spiral, education, social impact

Bevezetés

A tanulmány célja, hogy a labdarúgás és az olimpizmus összefüggéseit történeti és nevelési aspektusokból tárja fel. A labdarúgás a világ legnépszerűbb sportágai közé tartozik, míg az olimpia a legjelentősebb globális sportesemények egyike. S bár a sportág szerepel az olimpiák programján, nem az olimpiai játékok jelentik a sportág legrangosabb eseményét. Ennek ellenére a labdarúgás és az olimpizmus története szorosan összekapcsolódik. A témát a 2024-es év számos olimpizmussal kapcsolatos évfordulója, jubileuma inspirálta. A sportágválasztást pedig a tény, hogy a labdarúgás tekintetében Magyarország férfiválogatottja a legsikeresebb az olimpiák történetében, s a női szakágat is figyelembe véve sem került lejjebb a dobogó második fokánál.

Anyag és módszer

A tanulmányban a szakirodalmi ismeretek összegző szintéziséen túl a dokumentumelemzés és forráselemzés módszerének segítségével fogom feltárni a labdarúgás és az olimpizmus összefüggéseit. E munka során a korabeli sajtó ma már forrásértékű anyagát éppúgy felhasználom, mint a korabeli, már publikált forrásokat. A dokumentumelemzésbe bevonom az olyan tartalmi szabályozókat is, amelyek – bár nem tudományos művek, és nem is feltétlenül kötelező érvényűek – alkalmasak arra, hogy tudományos következtetéseket vonjunk le a felhasználásukkal. Ilyen tartalmi szabályozót jelent többek között az Olimpiai Charta, a Nemzeti alaptantervhez igazodó kerettantervek és a labdarúgás sportági stratégiája. Ezeket kellő forráskritikával elemezve s összevetve a szakirodalmi tartalmakkal, valamint a forrásértékű munkákkal már olyan anyagot kapunk, amely alkalmas a tudományosan megalapozott következtetések levonására. A munka során először a történeti, majd a nevelési aspektusokat, végül pedig a labdarúgás mint sportág helyzetét vizsgálom az olimpiákon, illetve az olimpizmus eszméjén belül. Nem csupán a nyári olimpiák eseményeire és eredményeire koncentrálok, hanem érintve az iskolai nevelés kérdéseit, az ifjúsági olimpiákat és utalva a sportág jövőképre is.

A kutatás központi kérdése, hogy milyen történeti és strukturális összefüggések azonosíthatók a modern olimpiai mozgalom és a labdarúgás sportága között. Továbbá vizsgálat tárgyát képezi, hogy ezen összefüggések miként alkalmazhatók a nevelés- és sporttudomány területén.

Történeti áttekintés és aktualitások

A XIX. század, s különösen annak második fele a tömegsport születésének időszaka. Az ipari forradalom, a közlekedés fejlődése és számos egyéb tényező vezetett el ahhoz, hogy az emberek tömegesen kezdtek érdeklődni a sport iránt. Így volt ez annak ellenére is, hogy egyébként számos babona és előítélet hátráltatta a sport terjedését. Az emberek egyre több szabadidővel rendelkeztek, és egyre könnyebben jutottak el az események színhelyére, így a sport is folyamatosan vált egyre népszerűbbé (Gortva, 2023).

Ha az újkori olimpiákra gondolunk, szinte mindenkinek Pierre de Frédy, Baron de Coubertin neve fog először eszébe jutni. Ez nem meglepő, mivel Pierre de Coubertin neve szorosán összefonódott az olimpiai mozgalommal. Coubertin báró egy francia arisztokrata volt, egyben szenvedélyes pedagógus, s mint ilyet, rendkívül érdekelt Thomas Arnold munkássága, ennek tanulmányunk szempontjából még nagy jelentősége lesz (Szatmári, 2018). Ahhoz azonban, hogy az újkori olimpiák feléledéséről szólhassunk, látnunk kell, hogy az utolsó

feljegyzett ókori olimpiát (Kr. u. 393.) követően sem merült teljesen feledésbe az olimpiai eszme. A játékok felújításának gondolata ugyanis nem Coubertin bárónál jelenik meg először. Már az 1450-es években is írtak olyan műveket, amelyek ezt javasolták. A további próbálkozásokról most a témátartás okán nem beszélek, de látni kell, hogy Coubertin báró 1892-es javaslata nem előzmények nélküli. A báró 1892-ben tartott először előadást a Sorbonne-on, amelyben javasolta az olimpiák felújítását, ez azonban még visszhangtalan maradt (Takács, 1996). Itt érdemes röviden megjegyezni, hogy a magyar sajtóban s egyáltalán a korabeli pedagógiai gondolkodásban szintén felmerült ezekben az években a testi nevelés, a játék és konkrétan az ókori olimpiai gyökerekhez való visszatérés gondolata (dr. Szigetváry, 1892).

Az olimpizmus és a nevelés összefüggéseit részletesebben a következő fejezetekben tárgyaljuk, de a téma koherenciájának érdekében már itt szükséges ennek rövid említése. Coubertin báró az 1892-es kudarc után nem adta fel a terveit, sőt még intenzívebb módon készítette elő az újkori olimpiai mozgalom életre hívását. Erőfeszítéseit végül 1894 júniusában koronázta siker. Egyebek mellett ez az évforduló adja a tanulmány aktualitását. A báró intenzív kapcsolatépítő munkáját jól mutatja, hogy – az egyébként egri kötődésű – Kemény Ferenc a magyar sajtóban is közzétette a konferenciafelhívást, amelyen végül megalapították a Nemzetközi Olimpiai Bizottságot. A felhívás azért is fontos, mert egyrészt ismertette a kongresszus tervezett programját, másrészt pedig toborzóként szolgált az egyesületek és a magánszemélyek részére is (Az amateur-kérdés, 1894). Kemény Ferenc sportdiplomáciai munkáját dicséri a tény, hogy számos országos lapban adtak rövid hírt a kongresszusról később is. A teljesség igényére nem törekedhetünk, de példaként említhető a Fővárosi Lapok 1894. májusi lapszáma (Nemzetközi athletikai kongresszus Párisban, 1894).

Ez a néhány példa egyértelműen jelzi, hogy Kemény Ferenc is komoly munkát végzett az újkori olimpiai mozgalom megindítása érdekében. Kemény Ferenc reálistkolai igazgatóként, pedagógusként annak lehetőségét is meglátta, hogy a magyar testnevelés-tanítás ügyét jelentős mértékben előmozdítaná az olimpiai mozgalom sikere. Egyben azt is tudta, hogy a lehető legmagasabb szintű támogatást kell megszereznie, ezért már 1894 decemberében levéllel fordult Eötvös Loránd vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, amelyben támogatását kérte (Keresztényi, 1971). A teljes képhez hozzátartozik ugyanakkor, hogy bár Kemény Ferenc munkájának és az olimpiai gondolat ügyének alapvetően pozitív visszhangja volt a sajtóban, többen kétségbe is vonták a várható eredményeket. Erről olvashatunk például a Tornaügy című lapban, amely a Magyarországi Tornatanítók Egyletének szaklapja volt. A lapban a kezdeményezéssel kapcsolatban pozitív vélemény fogalmazódik meg, de azt is kiemelték, hogy a végső megvalósítás fogja eldönteni, hogy a kezdeményezésből sikeres mozgalom lesz-e. Ez a szaklap is kiemelte a fiatalokra gyakorolt pozitív hatást, de veszélyként fogalmazták meg a mozgalom támogatásának kérdésességét, egyfelől anyagi, másfelől politikai szempontokra utalva a kétkedő sorokban (Az olympiai játékok felélesztése, 1895).

Témánk szempontjából fontos az 1904-es év is, hiszen ebben az évben alakult meg a Nemzetközi Labdarúgó-szövetség, azaz a FIFA (Szabó, 2018). Az új világszervezet léte pedig mindmáig meghatározó jelentőségű az olimpiai mozgalom és a labdarúgás kapcsolatában, ahogyan ez a tanulmány további szakaszaiból ki fog rajzolódni.

Az újkori olimpizmus történetének szintén fontos eseménye történt 100 évvel ezelőtt, 1924-ben, amikor az első téli olimpiát megrendezték Chamonix-ban. Érdekesség, hogy ahogyan az újkori olimpiai mozgalom megindításában jelentős szerepe volt Magyarországnak, úgy a téli olimpiák gondolata is először Magyarországon merült fel. 1911 májusában ugyanis Budapesten tartották a Nemzetközi Olimpiai Bizottság ülését, ahol először merült fel az önálló téli olimpia gondolata (dr. Aján, 2005).

Ebben a rövid történeti áttekintésben nem törekedhettem a teljességre, de igyekeztem átfogó képet rajzolni az olimpiai mozgalom néhány aktuális évfordulójáról és rámutatni arra, hogy Magyarország mennyire szorosan kötődik az olimpizmus eszméjéhez. Ez az áttekintés adja a tanulmány további részeinek alapját.

Az olimpizmus és a nevelés összefüggései

Pierre de Coubertin Thomas Arnold munkásságát tanulmányozva jutott el a felismerésig, hogy az olimpiai eszme felélesztése szükséges. Még pontosabban fogalmazva ahhoz a felismeréshez, hogy a sport nevelési eszköz. Első nagy műve, A nevelés Angliában is erről szól, s részletesen bemutatta benne a sport és a nevelés összefüggéseit, az arnoldizmus legfőbb gondolatait. Műve azonban visszhangtalan maradt, s talán ez sarkallta arra, hogy más, ősbibb gyökereket keressen nevelési elveihez. Így jutott el az újkori olimpizmus gondolatáig abban a reményben, hogy a francia közönség jobban elfogadja azt, mint az angol pedagógus újításait (Takács, 1996). Mindennek nyilvánvaló történeti okai voltak, hiszen az angol–francia rivalizálás történelmi múltja évszázadokra tekint vissza, mindennek részletes taglalása azonban meghaladja e tanulmány kereteit, és elhomályosítaná annak fókuszát.

Az olimpizmus és a nevelés összefüggései mellett az Olimpiai Charta is hitet tesz. A 2023 októberétől hatályos szöveg csak angolul érhető el a MAB honlapján, így néhány részletet szerzői fordításban mutatok be, ezzel is bizonyítva, hogy az olimpiai mozgalom és az oktatás szorosan összekapcsolódnak. Az olimpizmus alapelveinél így fogalmaz a Charta:

„A sportot a kultúrával és az oktatással ötvözve az olimpizmus olyan életmód kialakítására törekszik, amely az erőfeszítés örömeire, a jó példa nevelési értékére, a társadalmi felelősségvállalásra, valamint a nemzetközileg elismert emberi jogok és az egyetemes alapvető etikai elvek tiszteletére épül.” (Olimpiai Charta, 2023, 7. o.)

Az idézett szakasz is egyértelművé teszi, hogy az olimpizmus egy életmódot kíván létrehozni és képviselni, amelyben a jó példának nevelési értéke van, amely etikus és az emberi jogokat tiszteletben tartó életvitelt jelent. Ezen a ponton tehát mindenképpen kapcsolódik az arnoldizmus gondolatvilágához, s egyben kijelöli azt is, hogy a sportnak s azon belül az olimpizmusnak nevelési feladata is van. Mindez a NOB küldetését taglaló részben is megjelenik az alábbiak szerint:

„A Nemzetközi Olimpiai Bizottság küldetése az olimpizmus világszerte történő népszerűsítése és az olimpiai mozgalom irányítása. A NOB szerepe: az etika és a jó irányítás ösztönzése a sportban, valamint a fiatalok sport általi nevelésének támogatása, miközben a fair play szellemének érvényesülését és az erőszak tiltását szorgalmazza.” (Olimpiai Charta, 2023, 13. o.)

A fiatalok sport általi nevelése tehát az egyik küldetés, amelyet ennek megfelelően a nemzeti olimpiai bizottságok feladatául is megjelöl a szervezet. A nemzeti olimpiai bizottságok szerepét taglalva a fentiek még kifejtettebb módon jelennek meg:

„Az olimpizmus alapelveinek és értékeinek népszerűsítése saját országukban, különösen a sport és az oktatás területén, olimpiai oktatási programok népszerűsítésével az iskolák, sport- és testnevelési intézmények, valamint egyetemek minden szintjén, továbbá az olimpiai oktatásra szánt intézmények, például nemzeti olimpiai akadémiák, olimpiai múzeumok és más, az olimpiai mozgalomhoz kapcsolódó kulturális programok létrehozásának ösztönzése.” (Olimpiai Charta, 2023, 60. o.)

Ebben a szakaszban több fontos gondolat is megjelenik, amely tovább árnyalja, gazdagítja az előzőeket. Egyrészt az iskolák világának említése, másrészt a nevelési célok bővítése a sport- és testnevelési intézmények és a felsőoktatás szintjének beemelésével. Látszik tehát, hogy a dokumentum szerzői a nevelést valóban átfogóan, a közneveléstől a felsőoktatásig, illetve az egyéb intézmények, szervezetek szintjén is értelmezik, emellett konkrétan nevesítik az oktatási és kulturális programokat, az akadémiákat és a múzeumokat. Az iskolák és egyéb intézmények említése azért is rendkívül fontos, mert kiválóan mutatja, hogy a sport és a nevelés kapcsolata rendkívül összetett, sokszínű. Révész László a sporttehetség-gondozás kapcsán említi a környezeti tényezők szerepét (Révész, 2023). Említi egyébeken mellett az infrastruktúra szerepét, illetve egyéb társadalmi és gazdasági tényezők meglétét. Bár Révész László nem említi konkrétan a sporttörténeti ismereteket és a példaképeket, de egyértelmű, hogy ezeknek nemcsak a sportágválasztásban, hanem a későbbi munkában is jelentős szerepe, motiváló hatása lehet. Ezen a ponton a Charta idézett

pontjai máris szervesen kapcsolódnak az iskola világához és a sporttehetség-gondozáshoz is, hiszen a korábbi olimpiai sikerek vagy éppen a helyi szintű sportági sikerek könnyen felhasználhatóvá válnak az ifjú sportolók motiválásában és (sport)etikai nevelésében is.

Mindez jól illeszkedik a Nemzeti alaptanterv elvárásaihoz is, hiszen a jelenleg hatályos alaptantervben léteznek olyan tantárgyak, amelyek előírják a helyi sportszervezetek megismerését, megismertetését is (Gortva, 2024a). A modern pedagógia ma már egyre inkább a tantárgyi integrációban, illetve az egyes tudományterületek közötti kapcsolatok feltárásában és kiaknázásában gondolkodik, így az edzőktől és a tanároktól is elvárható, hogy minél sokszínűbb, átfogóbb módon adják át az értékeket, így a sport szeretetét, az elődök tiszteletét és más fontos gondolatokat a tanítványaiknak (Gortva, 2024b).¹ A sportszakember tudása sokrétű, és részét képezi az olimpizmus, illetve az adott sportág történetének ismerete is. Jó példa lehet erre Hajós Alfréd, az első olimpiai bajnokunk. Az ő személyét sokszor szokták kiemelni olimpiai bajnokként, de kevésbé ismert, hogy igen jelentős labdarúgó is volt (N. Pál & Novák, 2021). Ennek említése például meglepő és egyben motiváló lehet egy fiatal labdarúgó számára is, hiszen kilép a szokásos, közismert információk köréből. A sport általi nevelés egyik területe éppen a társadalomban és a közösségben eddig felhalmozott tudás megőrzése, átadása (Bognár, 2023). Ebben játszhatnak jelentős szerepet a sporttörténeti ismeretek, a sportolói életutak vagy éppen a klubok, helyi sportszervezetek sikereivel kapcsolatos tudásanyag.

A köznevelés világához kiválóan illeszkedik a Nemzetközi Olimpiai Bizottság Olimpiai Értékek Oktatási és Nevelési Program. Ez egyrészt összhangban van az Olimpiai Chartában meghatározott célrendszerrel, másrészt konkrét módszertani, pedagógiai segítséget nyújt az olimpiai értékek közvetítéséhez pedagógusoknak és sportszakembereknek egyaránt. A kiválóság, a tisztelet és a barátság alapértékeit közvetítő programcsomag kipróbálása és implementációja 2022-ben kezdődött és 2024 végén fejeződik be. A program eredményeként kerettantervi akkreditáció fog történni, azaz az iskolai nevelésbe hivatalos tartalmi szabályozók alapján fog bekerülni az olimpiai nevelés (OVEP, 2022).

A tanulmány témája szempontjából a labdarúgás az a kiemelt sportág, amelynek értékeit, az olimpizmushoz való kapcsolódási pontjait vizsgálni kell. Erre a későbbi fejezetekben részletesen is sor fog kerülni, itt azonban ki kell térni arra, hogy miért is kiváló nevelési eszköz a labdarúgás. A Magyar Labdarúgó Szövetség aktuális sportstratégiája kiemeli, hogy a mozgás megszerettetése és az aktív életmód rendkívül fontos, mert a magyar lakosság egészségügyi állapota nem kielégítő. A stratégiai dokumentum rámutat arra is, hogy a labdarúgás

¹ E gondolatok részletesebb ismertetése megtalálható a szerző több munkájában. A szerző a konferenciához tartozó részletes tanulmányában kifejti a helytörténeti kutatások, a sporttörténeti eredmények és az egyes tantárgyak, illetve a NAT-ban megjelenő tartalmak kapcsolatát, elemzi a kerettanterveket. Az ezzel kapcsolatos tanulmányt e kézirat leadásakor közlésre már elfogadták, azonban még nem jelent meg.

kiváló nevelési eszköz lehet, mert egyrészt a világ legnépszerűbb sportjainak egyike, másrészt viszonylag egyszerű a szabályrendszere, s egy labda segítségével gyakorlatilag bárhol űzhető, azaz olcsó. A stratégia emellett kiemeli a sport közösségi tevékenység jellegét és a szocializációs szerepét (MLSZ Stratégia, 2020). Éppen ez teszi a sportágat remek nevelési eszközzé. Népszerű, viszonylag egyszerű és olcsó, azaz tömegeket vonz. S ráadásul – miként erre ebben a tanulmányban is rámutatunk – a hazai eredményei és a sportág múltja nagy dicsőséget jelentenek hazánknak. Ez pedig egy kiváló azonosulási lehetőség a fiataloknak, tehát ők maguk is szívesen űzik ezt a sportágat. A labdarúgás iskolai kerettanterve is egyértelmű célként és feladatként jelöli meg, hogy a gyermekek a sportág játékos megismerésével és elsajátításával egy rendszeresen űzhető szabadidős tevékenységhez jussanak, ugyanakkor kiemeli, hogy közösségi élményként, a társas együttlét és a közös problémamegoldás eszközeként is eredményes lehet a sportág (Kerettanterv, iskolai labdarúgás, 2020). Mindez tehát azt mutatja, hogy az iskolai kerettanterv is jól illeszkedik a már bemutatott nevelési célokhoz és olimpiai értékekhez.

Mivel olimpiai sportágról van szó, amelyben ráadásul jelentős magyar sikerek is vannak, mindenképpen kijelenthető, hogy a labdarúgás és az olimpizmus nevelési értékei összekapcsolódnak, s jól hasznosíthatóak a nevelés bármely szakaszában, legyen szó akár iskolai nevelésről, akár sportegyesületi keretekről.

A labdarúgás és az olimpiák – történeti áttekintés

A labdarúgás és az újkori olimpiák története már a korai időszakban is összekapcsolódott, annak ellenére is, hogy az első újkori olimpián a sportág még nem szerepelt. Egyes sporttörténészek úgy vélik, hogy az olimpiai játékokkal párhuzamosan lejátszott mérkőzések kapcsolhatók az athéni olimpiához, annak ellenére is, hogy a programban nem szerepeltek (Szabó, 2018). Déri Diána egy érdekes összefüggésre mutat rá ezzel kapcsolatban, amikor tanulmányában kifejti, hogy a csapatsportok – így a labdarúgás is – kevésbé feleltek meg a kor közízlésének, mint az egyéni sportok, így szinte természetesen maradtak ki az első újkori olimpia programjából (Déri, 2016). E gondolatmenet kapcsán utalnunk kell arra, hogy Coubertin báró igen jelentős ellenállás s több sikertelen próbálkozás után tudta csak útjára indítani az olimpiai mozgalmat, így arra is figyelnie kellett, hogy az olimpiai versenyszámok és az esemény népszerűek legyenek. Ráadásul maga is arisztokrata volt, így gondolkodásmódja és ízlésvilága illeszkedhetett is a kor felsőosztálybeli embereinek ízléséhez. A korabeli magyar sajtót vizsgálva is érdekes adalékok találhatók ezzel kapcsolatban. Példaként említhető a Sport-Világ című hetilap 1895. évi 4. számában található cikk, amely kifejezetten hiányolja az olimpia programjáról a labdarúgást. Érdeemes idézni is, mert a szöveg több szempontból is érdekes:

„Bizonyára számosak azon egyletek, melyek football-csapatokat szívesen küldenék ki azonban ez a sport is kimaradván a csatából, egy érdekes látványossággal fogja a műsor. Különben is csak eldöntetlen parti marad a football, az 1900-ik évi párisi ismétlésnél bizonyára találkoznak az érdekelt angolok és francziák.” (Az olympiai játékok 1896-ban, 1895, 5. o.)

Egyrészt a szöveg egyértelművé teszi, hogy a korabeli gondolkodásban is hiányérzetként jelent meg a labdarúgás olimpiai programon való szerepeltetése, másrészt már világosan látszik, hogy a következő olimpián viszont természetesnek veszi a szerző a sportág jelenlétét. Végezetül röviden érdemes szólni arról is, hogy a már említett angol–francia szembenállásra a sport világában is utal a szerző. Jól látszik tehát mindezek alapján, hogy a sport sosem volt teljesen független a politikai összefüggésektől és a társadalmi elvárásoktól, a közizléstől. Az egyes sportágak olimpiai szereplése, szerepe és története tehát semmiképpen nem vizsgálható a korszak közgondolkodásának, politikai viszonyainak és alapértékeinek vizsgálata nélkül. Jelen tanulmányban éppen ezért teszek kísérletet arra, hogy a sportág és az olimpizmus, valamint a nevelés összefüggéseit tágabb kontextusban vizsgáljam, s elhelyezzem a történelmi-társadalmi folyamatok rendszerében.

Az idézett újságcikk szerzőjének igaza lett, ugyanis 1900-ban Párizsban és 1904-ben St. Louis már valóban az olimpiai program része volt a labdarúgás, azonban ekkor még nem nemzeti válogatottak, hanem klubcsapatok indultak a játékokon. Jelentős fordulatot hozott 1904, amikor megalakult a FIFA. A Nemzetközi Labdarúgó-szövetség ugyanis azt rögzítette az alapszabályában, hogy nemzetközi labdarúgótornát csak ők szervezhetnek (Szabó, 2018). Mindez azt jelenti, hogy a nyári olimpiákon szereplés gyakorlatilag ellentétes a FIFA alapszabályával, hiszen az olimpiai játékokat nem a FIFA, hanem a NOB szervezi. Ennek az ellentmondásnak később még jelentősége lesz.

Az első olyan olimpiára, ahol már nemzeti válogatottak szerepeltek, 1908-ban Londonban került sor. Erre a magyar nemzeti csapat is meghívást kapott, azonban érdekesség, hogy játékosaink nem tudtak elutazni az ötkarikás játékokra, mert nem állt rendelkezésükre a megfelelő anyagi fedezet. Az MLSZ ugyanis nem tudta vállalni a költségeket, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium támogatása pedig nem bizonyult elegendőnek (Szabó, 2018). Érdemes mindezt összevetnünk azzal a gondolattal, amely a Tornaügy már említett, 1895-ös számában szerepel. Egy potenciálisan sikeres szereplésnek ugyanis az anyagi feltételek hiánya szabott gátat ekkor.

Az eddigiekből következik, hogy a sportági statisztikák elemzésére 1908 és 2024 között nyílik lehetőség, hiszen ez az az időszak, amelyben az olimpiákon nemzeti válogatottak szerepeltek. A tanulmány eddigi részeitől már egyértelművé vált, hogy a labdarúgás felhasználható nevelési eszközként, és az is bizonyítható, hogy egy-egy sportág eredményei, kiemelkedő személyiségei és története felhasználható a napi pedagógiai munkában a diákok

motiválására, az élsportban éppúgy, mint a sportág szélesebb körben történő megszerettetése érdekében. Éppen ezért a következőkben Magyarország olimpiai eredményességét fogom megvizsgálni az 1908 és 2024 közötti időszakban. Ehhez az olimpiai érmekre vonatkozó statisztikai adatokat hívom segítségül.

	Ország	Arany	Ezüst	Bronz	Összesen
1.	Magyarország	3	1	1	5
2.	Brazília	2	3	2	7
3.	Spanyolország	2	3	0	5
4.	Argentína	2	2	0	4
5.	Szovjetunió	2	0	3	5
6.	Nagy-Britannia/Uruguay	2	0	0	2

1. táblázat: A férfi-labdarúgóturnák legeredményesebb nemzetei az olimpiákon 1908 és 2024 között

Forrás: saját szerkesztés

Az 1. táblázat a nyári olimpiák férfi-labdarúgóturnáinak legeredményesebb nemzeteit mutatja. Látható, hogy 5 éremmel, ebből 3 aranyéremmel Magyarország férfiválogatottja vezet az örökranglistát. Ez az eredmény fontos és talán kevésbé közismert, viszont igen jelentős motivációs erővel bírhat. Sajátosan árnyalja a képet és az adatokat az a tény, hogy az utolsó olimpiai sikerünk 1972-ben történt, amikor ezüstérmet szerzett a magyar nemzeti tizenegy. Az 1972-es érem egy olyan sikersorozat zárását jelentette, amely 1952-ben, a legendás Aranycsapat olimpiai bajnoki címével kezdődött. Hazánk válogatottja 1996-ban szerepelt – eddig – utoljára olimpián, itt azonban pont nélkül, az utolsó helyen zárt (Szabó, 2018).

A történeti áttekintés csak úgy lehet teljes, ha a férfi-labdarúgóválogatottak szereplése mellett szót ejtünk a női labdarúgók szerepéről is. A női labdarúgás is komoly múltra tekint vissza, hiszen az első hivatalos mérkőzést a nők számára 1895 márciusában rendezték (Déri, 2016). Az intézményesített női labdarúgás tehát gyakorlatilag egyidős az újkori olimpizmussal.

A női versenyzők olimpiai szereplése azonban – általában, minden sportágat figyelembe véve – sokáig vita tárgya volt. A nők szereplését először 1900-ban engedélyezték az olimpiákon, ám Pierre de Coubertin báró még 1935-ben is rosszállását fejezte ki ezzel kapcsolatban. A labdarúgás esetében az 1996-os atlantai olimpia hozott változást, ekkortól szerepel ugyanis a női labdarúgók versenye az olimpiák hivatalos programján (Déri, 2016).

	Ország	Arany	Ezüst	Bronz	Összesen
1.	Amerikai Egyesült Államok	4	2	1	7
2.	Magyarország	3	1	1	5
3.	Brazília	2	5	2	9
4.	Spanyolország	2	3	0	5
5.	Argentína	2	2	0	4
6.	Szovjetunió	2	0	3	5

2. táblázat: A labdarúgótornák legeredményesebb nemzetei az olimpiákon 1908 és 2024 között

Forrás: saját szerkesztés

A 2. táblázat azt mutatja, hogy miként változtatta meg az örökranglistát a női labdarúgók szereplése az olimpián. Látható, hogy Magyarország válogatottja így a második helyre került, azonban kiemelt szerepét megtartotta. Egyben ki kell emelni azt is, hogy az Amerikai Egyesült Államok egyértelműen a női labdarúgás kiemelkedő országa, minden kétséget kizáróan uralja a sportágat. Magyar szempontból mindez azért lehet érdekes, mert – bár olimpiai szereplésünk eddig nincs a női labdarúgásban – a női labdarúgás hazánkban is dinamikusan fejlődik (Déri, 2016). A sporttörténeti adalékok és a férfilabdarúgók korábbi sikerei pedig motivációs erővel hathatnak a női sportolókra is.

A labdarúgás és az olimpiák – jövőkép

A történeti áttekintés mellett nagyon fontos a jövőkép kérdése is. Az újkori olimpiai mozgalom jövőképét leginkább talán az ifjúsági olimpiai játékok (YOG) rajzolják ki. Sajnálatos, hogy a magyar szakirodalomban – egyelőre – úgy az ifjúsági olimpiai játékok, mind azok nevelésre-oktatásra gyakorolt hatása és hasznosítása kevésbé jelenik meg. Viszonylag fiatal kezdeményezésről van szó, ugyanis Jacques Rogge, a Nemzetközi Olimpiai Bizottság elnöke 2007-ben tett javaslatot az ifjúsági olimpia létrehozására. Az első nyári ifjúsági olimpiai játékok megrendezésére pedig 2010-ben került sor Szingapúrban. A téli játékokat először 2012-ben rendezték meg Innsbruck városában. Maga a kezdeményezés az olimpiai örökségre épít, de fontosnak tartja az oktatást, az innovációt és a fenntarthatóságot is. Olyan sportolókat várnak, akik a YOG évének december 31. napján 15 és 18 év között lesznek, illetve vannak. A játékok célja, hogy a sporton túl kulturális és közösségi élményt is nyújtson, segítse és inspirálja a tanulást. Emellett pedig lehetőséget teremt arra, hogy a fiatal sportolók saját közösségeikben egyfajta olimpiai nagykövetté váljanak, és közvetítsék az olimpia értékeit. A YOG tehát tulajdonképpen az olimpiát megelőző lépcsőfok, annak oktatási fókuszú kiterjesztése, egyben pedig az újítások kipróbálásának terepe (The Youth

Olympic Games, 2024). A NOB fontos célja tehát az oktatás és a nevelés és az ifjúsági olimpiai játékokkal gyakorlatilag visszatért a Coubertin báró által eredetileg is kitűzött egyik legfőbb célhoz, a sport általi neveléshez.

A NOB a rendezési alapelveket is meghatározta. Többek között a fenntarthatóbb rendezvényszervezési modellek kipróbálásának a helyszíne a YOG. Fontos, hogy csak meglévő s a későbbiekben is hasznosítható létesítményeket használhatnak a játékok megszervezéséhez. Maga a pályázattási folyamat egyszerűbb és rövidebb, mint a hagyományos olimpia esetében. Az ifjúsági olimpiai játékokhoz számos oktatási program kapcsolódik, a szervezők és a NOB szorosan együttműködnek az iskolákkal. Olyan érdekes és hosszú távú, életpálya-építő programok is kapcsolódnak a sporteseményhez, mint a fiatal vezetők program vagy éppen a fiatal riporter program (Hosting the Youth Olympic Games, 2023).

A jövőkép szempontjából vizsgálni kell a labdarúgás mint sportág helyzetét és jövőbeli kihívásait is. A futball esetében egyértelmű, hogy a fő versenye nem az olimpia, hanem a világbajnokság. A tanulmány korábbi fejezeteiben már utaltunk rá, hogy a FIFA már 1904-ben is kizárólagos jogot formált a nemzetközi labdarúgó-események megszervezésére, ennek ellenére az elmúlt 120 évben folyamatosan szerepelt az olimpiák programján a sportág. Az is tény azonban, hogy szinte állandó viták tárgya volt. Szabó Lajos idézi például azt az 1948-as vitát, amely arról szól, hogy méltó-e egyáltalán az olimpiai labdarúgótorna ahhoz, hogy ténylegesen komoly eseménynek tekintsük, illetve azt, hogy alapvető kérdésként merült fel, hogy az olimpizmus amatőrségeszménye és a professzionális labdarúgás összeegyeztethető-e egyáltalán. Szintén jó példa az ellentmondásokra Helsinkiben, ahol elvileg csak amatőrök indulhattak, de minden ország maga határozta meg, hogy kiket tekint amatőröknek, így az 1952-es olimpián gyakorlatilag mindenki kijátszotta az amatőr labdarúgókra vonatkozó szabályt (Szabó, 2018).

Más szinten és más problémákkal, de az ellentmondásosság a XXI. században is jelen van. Az Angol Labdarúgó Szövetség például 2012-ben jelentette be, hogy többé nem indul az olimpiákon. Az érvelés több szempontból is érdekes: egyrészt arra hivatkoznak, hogy az Egyesült Királyság csak brit néven tud csapatot indítani, hiszen az észak-íreknek, a skótoknak és a walesieknek nincs nemzeti olimpiai bizottsága, így az olimpiai játékokon sem tudnak csapatot indítani. Másik s talán még fontosabb érv, hogy a világbajnokságot tekintik fő versenyüknek. Sajátos ugyanakkor, hogy ez a közlemény nyitva hagyott egy kiskaput is: a női tornákon való indulás elvi lehetőségét nem zárták ki (olympia.hu, 2012). Ha felidézünk a korábban megismert történeti adatokat, akkor belátható, hogy az egyik sikeres és az olimpizmus kezdetétől jelen lévő nemzet lépett vissza a labdarúgó olimpiai tornákon való szerepléstől, s jelentette ki, hogy nem tekinti az olimpiákat a labdarúgás fő versenyének. Ez jól mutatja, hogy bizonyos szempontból a sportág és az olimpia kapcsolata válságban van, illetve kapcsolatuk vizsgálandó, fejlesztendő a jövőben. Ugyanakkor

a közlemény az egyik jövőbeli irányra is nagyon pontosan rávilágít. Ez pedig nem más, mint a női labdarúgás.

Déri részletesen elemezte a női labdarúgás történetét és fejlődési irányait. Egyik fontos megállapítása az, hogy a női labdarúgás dinamikusabban fejlődik, mint a férfi, a másik pedig, hogy a labdarúgás jövője a nőké (Déri, 2016). Ez utóbbi megállapítás jogosságát csak a jövő tudja eldönteni, az azonban tény, hogy a női labdarúgás jelentős fejlődési potenciállal rendelkezik. A labdarúgás és a nevelés összefüggéseiről szólva már vizsgáltuk a sportág iskolai kerettantervét, ott azonban nem esett szó egy apró, de fontos szövegjellemzőről. A célok megfogalmazásánál a kerettanterv azt említi, hogy minél több fiatal ismerje meg a sportágat, majd zárójeles megjegyzésként hozzáfűzi: fiú és lány egyaránt (Kerettanterv, iskolai labdarúgás, 2020). A kerettanterv utal tehát a női labdarúgásra, de a zárójeles megjegyzés azt sugallja, hogy ha hallgatólagosan is, de a férfilabdarúgás primátusát tekinti alapvetésnek, s mintegy mellékesen említi meg a lányokat. A kerettantervben egyébként nincs több utalás a nemekre, nem utal például arra, hogy van-e bármilyen különbség a fiúk és a lányok felkészítésében módszertan vagy szemlélet tekintetében. Az egyik jövőbeli irány tehát például éppen ez lehet: feltárni és kiaknázni a női labdarúgás sajátosságait s segíteni annak fejlődését.

Összességében elmondható, hogy a labdarúgás és az olimpizmus közötti szoros kapcsolat vitathatatlan, ugyanakkor ellentmondásos. Ahhoz pedig, hogy a sportág a jövőben is szerepeljen az olimpiai játékokon, és nagy nézőszámot vonzzon, mindenképpen szükség lesz ezen ellentmondások feloldására és a kapcsolat további erősítésére.

Eredmények, összegzés

A tanulmány készítése során az interdiszciplináris megközelítés és a módszertani trianguláció biztosította a tudományosságot, s segítette az új tudományos eredmények elérését. A történettudomány, a sporttudomány, a neveléstudomány és a társadalomtudományok módszertana és gondolkodásmódja együtt, egymást erősítve jelent meg az anyag feldolgozásában. A korabeli sajtó és források felhasználása egyértelműen történettudományos, forrásfeltáráson és forráskritikán alapuló gondolkodást kívánt meg. Az olimpizmus társadalmi és gazdasági összefüggéseinek vizsgálata viszont már a társadalomtudományos nézőpont meglétét tette szükségessé. Az olimpizmus és a nevelés összefüggéseinek feltárása, tudatos, történelmi kontextusban való vizsgálata viszonylag ritkán használt megközelítés, amelyet jól kiegészített az aktuális dokumentumok, tartalmi szabályozók elemzése, összevetése a szakirodalmi ismeretekkel.

Fontos, hogy rámutassunk: az olimpizmus mindig is szorosan kapcsolódott a neveléshez, és az utóbbi években ezt a régóta meglévő kapcsolatot még inkább erősíteni kívánja a Nemzetközi Olimpiai Bizottság. Mindez pedig a sporttudományt, a sportszakember-képzést

s a sportpedagógiát állítja fontos kihívás elé. A tanulmány eredményei is rámutatnak arra, hogy a sportpedagógia eredményességének kulcsa egyfajta hármas spirál megléte kell hogy legyen. A sportpedagógia hármas spiráljában egymáshoz kapcsolódva, egymást erősítve kell megjelennie a sporttudományi tartalmaknak (pl.: sporttörténeti ismeretek), a nevelési tartalmaknak (pl.: közneveléssel való szoros kapcsolat, etikai és erkölcsi nevelés) és a társadalmi-gazdasági kapcsolatoknak (pl.: környezettel való interakció). A hármas spirál tehát integrálja és interdiszciplináris megközelítésben kapcsolja össze a sporttudományi ismereteket, a nevelési tartalmakat és a gazdasági-társadalmi kapcsolódásokat.

Fontos, hogy a jövőben – a modern pedagógia elveit követve – az iskola és a sportegyesületek, klubok világa, az iskolában dolgozó tanárok és az edzők munkája még szorosabban kapcsolódjon. Tudatos, hogy a tanárok és nem csupán a testnevelő tanárok munkáját említem, hiszen a tantárgyi integráció és az egyes tantárgyi tartalmak szorosabb kapcsolódása elősegítheti a pedagógiai célt: a sportot szerető, motivált, aktívan sportoló fiatalok nevelését. Ez pedig mind a versenysport, mind a rekreáció szempontjából fontos lehetőségeket teremt meg. Ez egy olyan társadalmi hatás, amelynek komoly egészségügyi, egészségpolitikai és gazdasági hatásai lehetnek. Rámutattunk emellett, hogy a sportnak komoly kulturális és etikai hatásai vannak, ezen aspektusok kiaknázása pedig fontos.

A konkrét tanulmányban ezeket a kapcsolódási pontokat a labdarúgás példáján mutatuk be, de érdekes jövőbeli kutatási irány lehet ennek a vizsgálatnak más sportágak esetében történő elvégzése is. E kutatások eredményeit pedig hosszú távon be kell építeni a sportpedagógiai gyakorlatba, akár konkrét módszertani segédletek kidolgozásával, képzések tartásával, így az elmélet és a gyakorlat egymást erősítő hatása kiteljesedhet. Természetesen felmerülhet az a kérdés is, hogy a régi, fél évszázaddal korábbi (sport)sikerek mekkora motivációs erővel bírhatnak napjainkban. Erre azonban az az egyik lehetséges válasz, hogy mindez csupán azon múlik, hogy ezeket milyen pedagógiai eszközökkel, milyen módon tesszük aktuálissá és érdekessé a ma fiataljai számára, hogyan ismertetjük meg velük ezeket.

Irodalomjegyzék

- Bognár, J. (szerk.). (2023): Sportpedagógia – elmélet, módszertan és gyakorlat. Budapest: Krea-Fitt Kft.
- Déri, D. (2016): A női labdarúgás története: Európa, mint a sportág bölcsője. TESTNEVELÉS SPORT TUDOMÁNY / PHYSICAL EDUCATION, SPORT, SCIENCE, 1, 70–79. <https://doi.org/10.21846/TST.2016.1.7>
- Dr. Aján, T. (Szerk.). (2005): Magyarok az olimpiai játékokon 1896–2004. Budapest: Magyar Olimpiai Bizottság.

- Gortva, J. (2023): Sporttörténet, olimpizmus. Eger: Eszterházy Károly Katolikus Egyetem. Letöltés dátuma: 2024. 11. 15., forrás: https://pegazus.uni-eszterhazy.hu/tankonyv/sporttortenet_olimpizmus/
- Gortva, J. (2024a): A sporttehetség: lehetőség és pedagógiai kihívás. *Neveléstudomány*, 2., 92–95. <https://doi.org/10.21549/NTNY.45.2024.2.6>
- Gortva, J. (2024b): Helytörténeti jellegű kutatások felhasználása a köznevelésben, avagy mikrotörténet és tantárgyi koncentráció. In Z. Komjáthy, & R. Erdei (szerk.), *A jövő pedagógiája. A XV. Országos Taní-tani Konferencia előadásainak.* (old.: 58.). Miskolc: Miskolci Egyetemi Kiadó.
- Keresztényi, J. (1971): *A MOB története II. Iratok a Magyar Olimpiai Bizottság történetéhez (dokumentumok) 1894–1970.* Budapest: Testnevelési Tudományos Tanács.
- N. Pál, J., & Novák, M. (2021): *A magyar sport története.* Budapest: HOLNAP Kiadó.
- Révész, L. (2023): *A sporttehetség-gondozás elmélete és gyakorlata.* Budapest: Krea-Fitt Kft.
- Szabó, L. (2018): Három arany. A magyar labdarúgás szereplése az olimpiai játékokon. *RUBICON*, 6., 56–63.
- Szatmári, Z. (szerk.). (2018): *Sport, életmód, egészség.* Budapest: Akadémiai Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789634541219>
- Takács, F. (1996): *Az olimpiák.* Budapest: ÚTMUTATÓ Kiadó.

Felhasznált források, dokumentumok

- A magyar labdarúgás stratégiája 2020–2025. (2020). Budapest: Magyar Labdarúgó Szövetség. Letöltés dátuma: 2024. 11. 15., forrás: https://szovetseg.mlsz.hu/adat/dokumentum/6908/dokumentumok/mlsz_strategiai_kiadvany_2021_web.pdf
- Az amateur-kérdés. (1894. 04. 01.). *Herkules*, 58–59.
- Az iskolai labdarúgás kerettanterve a köznevelés 1–4., 5–8. és 9–12. évfolyamai számára. (2020). Budapest: Oktatási Hivatal. Letöltés dátuma: 2024. 11. 15., forrás: [oktatas.hu: https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/kerettanterv/7.31_labdarugas_1-12.docx](https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/kerettanterv/7.31_labdarugas_1-12.docx)
- Az olympiai játékok 1896-ban. (1895. 02. 24.). *Sport-Világ*, old.: 5.
- Az olympiai játékok felélesztése. (1895. 03. 15.). *Tornaügy*, 7., 107–109.
- Dr. Szigetváry, I. (1892. 07. 24.): Ifjúsági játékok és kirándulások. *Pesti Napló*, oldalszám nélküli melléklet.
- Kemény, F. (1894): Modern olympiai játékok. *Magyar Pedagógia*, 3, 416–421.

- Hosting the Youth Olympic Games. (2023. 12). Lausanne: Nemzetközi Olimpiai Bizottság. Letöltés dátuma: 2024. 11. 15., forrás: <https://stillmed.olympics.com/media/Documents/Olympic-Games/Future-Host/Factsheet-Hosting-the-Youth-Olympic-Games.pdf>
- Nemzetközi atletikai kongresszus Párisban. (1894. 05. 03.). Fővárosi Lapok, old.: 1058.
- olimpia.hu. (2012. 10. 10.). Letöltés dátuma: 2024. 11. 15., forrás: Nem lesz többé brit olimpiai fociválogatott: <https://olimpia.hu/hirek/nem-lesz-tobbe-brit-olimpiai-focivalogatott>
- Olimpiai Charta. (2023. 10. 15.). Lausanne: Nemzetközi Olimpiai Bizottság. Letöltés dátuma: 2024. 11. 15., forrás: <https://clientcdn.fra1.cdn.digitaloceanspaces.com/olimpia.hu/documents/EN-Olympic-Charter.pdf>
- Olimpiai Értékek Oktatási és Nevelési Programja (OVEP). (2022). Letöltés dátuma: 2024. 11. 15., forrás: <https://olimpia.hu/mob/dokumentumok/olimpiai-ertekek-oktatasi-es-nevelesi-programja-ovep>
- YOG- Vision, birth and principles. (2024. 09. 14.). Lausanne: Nemzetközi Olimpiai Bizottság. Letöltés dátuma: 2024. 11. 15., forrás: <https://stillmed.olympics.com/media/Documents/Olympic-Games/Factsheets/YOG-vision-birth-and-principles.pdf>

Levelező szerző:

Gortva János

gortva.janos@uni-eszterhazy.hu